

Magtymguly -17/ romanyň dowamy

Category: Kitapcy, Taryhy proza

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Magtymguly -17/ romanyň dowamy «Görüňler loly dostlugyn...»

Ýomut serdarlarynyň arasynda dil tapmaga-da, ýol tapmaga-da iň ezberleriniň biri Annatuwak serdardy. Geňeş edilende ýa-da serdarlaryň maslahaty bolanda, birinji nobatda, Annatuwak serdara sala salynýardy. Eýran häkimleri-de ýomutlar bilen iş salşanlarynda Annatuwak serdara ýüz tutýardylar. «Geçä jan gaýgy, gassaba ýag» diýlişi ýaly, Eýran häkimleri salgyt-hyraç bahanasy bilen ýomutlary köpräk sagjak bolýardy, ýomutlar aňrujy ýagdaýyny tapsa, özlerini sagdyrmajak bolýardy. Munuň ýaly bolanda her tarapyň ugruny tapmaga Annatuwak serdar hötde gelip bilýärdi. Ýöne eýran patyşasynyň goşunynda gulluk eder ýaly nöker ibermeli diýen buýrugy Annatuwak serdar hem amal edip bilmedi. «Biz erkin gezip ýören halkdyrys. Eýran şasyna nöker bergimiz ýok» diýip, ýomutlar uly gykylyk turuzdy.

Astrabat häkiminiň permany berjaý edilmedi. Gulamaly hanyň bu işi idegsiz goýmajagyna Annatuwak serdaryň akly ýetýärdi. Ol assyrynlyk bilen söweşe taýynlyk görmäge mejbur boldy.

Bir gün gijöýläňler Annatuwak serdar öýde otyrka, howla birnäçe atly geldi.

– Kyýas baý geldi, serdar aga – diýip, hyzmatkär aýtdy.

– Gelse gowy edipdir! Myhmanhana barybersin!

– Onuň ýoldaşlaram bar. Bir janlam getiripdirler.

Annatuwak serdar az salym böwrüni diňledi.

– Baýyň özi meniň ýanyma geläýsin! Ýoldaşlaryna myhmanhanada hyzmat edersiňiz!

– Getiren janlysyny soýsunlarmy?

– Nahary ozalky soýlan janlynyň etinden bişiräýsinler. Getirilen janlyny agyla salaýyň!

Hyzmatkär gitdi. Kyýas baý içerik girdi. Annatuwak serdar öýüň töründen orun görkezdi.

- Hemme uly-kiçi saglykmydyr? – diýip, Annatuwak serdar döp boýunça sorady.
- E-eý, serdar aga! Biz-ä beterinden saklasyn diýäýmesek, näme diýjegimizem bilemzok. «Saglyk, gurgunlyk» diýmäge dilimiz barar ýaly bolmady!
- Näme boldy? Ölen-ýiteniňiz barmy?
- Wah, ölüm-ýitim bolsa, Hudaýyň edenine kaýyl bolaýjak-la! Meniň ar-namysymy depelediler.
- Aýt ahyry, näme boldy?
- Biziň kölegämizçe ýok bir gökleň, agam Kowusyň gyzyňy süýräp alyp gitdi.
- Ony äkiden ýigit gökleňiň haýsyndan bolmaly?
- Gerkezlerden. Magtymguly şahyryň obasyndan.
- Onuň ýaly bolsa Magtymguly şahyryňka baryp, ýagdaýyňy aýdaýmazlarmy?
- Wah, bardym-la! Magtymgulysynam gördüm, Çowdur hanynam! Olar biziň yzmyza it salyp kowdular. Serdar aga, şü gezek bir ärlik et-de, meni şol azgyn gökleňler bilen haklaşdyr!
- Nädip haklaşdyrmaly? Olardan isleýän zadyň näme?
- Gökleňler meniň agamyň gyzyňy tapyp bersinler! Ony alyp gaçan näkesem meniň elime bersinler!
- Ine, gökleňler olary berdilerem-dä. Senem ýaman etseň olary öldürersiň. Şeýdeniň bilen aryň ýerine düşer öýdýäňmi?
- Eýse nätmeli? Meniň arym idegsiz köýüp gidibermelimi? Sen arly-namysly adam bolup, meniň gürrüňimi şeýle parahat diňläp oturyşyňa haýran!
- Men düşüňän. Bu zatlary maňa gyjالات berip oturma! Edil şu häzir gökleňler bilen tersleşmek akylllylyk däl. Beýdäýsek, bitimize gahar edip, ýorganymyzy otladygymyz bolar.
- Seni arkadagym diýip gapyňa geldim, serdar aga! Meniň raýymy ýykma! Gökleňleriň üstüne özüň barmagy gelşiksiz görseň, ogluň Tuwaknyýaz serdary ýygyna baş et-de ugradaý!
- Gep kimiň ýygyna baş bolmagynda däl. Gep gökleňler bilen arany bozmazlykda! Ýakyn wagtda üstümize uly howp abanar gorkusy bar. Ondan senem bihabar dälsiň. Birden güýçli ýagy döküläýse, bize goldaw berip biljek ýeke gökleňler bar. Olaram özümize duşman edip goýsak, biziň nähili güne düşjegimizi

bilýäňmi?

– Başymyza iş düşäýende gökleňlerden näme hemaýat görerin öýdýäň? Duşmanyň güýçlüdigini bilse, olar kömege gelmez.

– Ony edip bilmezler. Sebäbi, biziň başymyzda bar gopgun, olaryň öz başynda-da bar.

Annatuwak jogap bermänkä, hyzmatkär içerik girdi.

– Şirazdan Hudadat beg geldi.

Annatuwak serdar gyssanmaç daşaryk çykly. Kyýas baý hem onuň yzy bilen çykdy.

Hudadat beg atdan düşdi.

– Hoş gelipsiňiz, belent mertebeli begim! – diýip, Annatuwak serdar mürähet etdi. – Merhemet ediň!

Hudadat beg Annatuwak serdar bilen gadyrly görüşdi. Onsoň Kyýas baýa seretdi.

– Ýalňyşmaýan bolsam, siz Kyýas baý bolsaňyz gerek?

– Alla köp görmesin! – diýip, Kyýas baý ýalynjaňlyk etdi. – Iňňän ýiti huşuňyz bar. Bir topar ýyl mundan ozal deri, ýüň söwdasyny edenimizi unutmansyňyz-ow.

– Hemme amanlykmydyr? Içerleriňiz, daşarlaryňyz abatlykmydyr?

Bu sorag Kyýas baýa ýakymsyz täsir etdi, ýüzi üýtgedi. Annatuwak serdaryň göwnüne ol başyna düşen wakany Hudadat bege-de gürrüň beräýmesin diýen wehim aralaşdy.

– Merhemet ediň, begim, öýe baralyň! – diýip, ol Kyýas baýdan öňürtiledi.

Hudadat beg köp töwella etdirmän, öýe girdi. Kyýas baýy çagyrmadylar. Belent mertebeli myhmanyň ýanyna hödür-keremsiz giribermäge Kyýas baýyň bogny ysmady. Şeýlelik bilen, ol daşarda galyberdi.

Annatuwak serdar öýüň törünü bezäp duran baş gölli halyň üstünden ýene bir haly ýazdyryp, Hudadat begi oturtdy. Onuň her gapdalynda bir per ýassyk goýdy.

– Kyýas baýyň keýpi ýok-la – diýip, Hudadat beg mesawy gürleýän ýaly sorady. – Onuň näme aladasy bar?

– Alada ýeke Kyýas baýda däl, begim. Şol alada beýik dagdan inen sil ýaly bolup, hemmämiziň üstümize sürnüp gelyä.

– Sizi beýle alada goýýan zat nämekä?

– Ony menden gowy bilýänsiňiz, begim. Halkyň üstüne gyrgynly howp abanyp dursa, il-bende neneň alada galmasyn! Näçe wagt bäri gözümüz Astrabat tarapyndan aýrylanok. Haçan bir ümmülmez leşger gykuwlap dökülerkä diýip, basga galyp otyrys.

Hudadat beg köpbilmişlik bilen güldi.

– Hökümete sylag-hormat goýman, gazaba mündürseňiz, janyňyzyň gyl üstünde boljagyny bilensiňiz ahyry.

– Biz häkimiýeti bilkastdan gazaba mündüremzok, begim. Gallaç düşen pukara halkyň elinde zat ýok.

– Bu zatlary maňa aýdyp oturmaň, serdar! Meniň hemme zatdan habarym bar. Siz döwlete tölemeli salgydyňyzy tölemänsiňiz. Şa goşunyna nöker bermänsiňiz. Bu zatlar häkimiýeti gazaba mündürmän durup bilmez. Häkimiýetiň gaharyny getiren ýeke bu-da däl.

– Başga näme ýazygymyz barmyş?!

– Siz akylly serdar. Gel, ikimiz birek-birege aldaw saljak bolman, gönümel gürleşeli!

– Türkmeniň halaýan zady gönümel gürrüňdir. Aýdyberiň!

– Siz gökleňler bilen dil birikdirip, häkimiýete garşy uruş etjek bolýamyşyňyz.

– Biziň Eýranyň üstüne çozmak niýetimiz ýok. Eýranlylar biziň üstümize çozjak bolýarlar. Gönümel gürleşmeli bolsa, sizem dogryňyzy aýdyň! Ony bilýänsiňiz ahyry.

– Elbetde, bolşuňyz şu bolsa, Gulamaly han üstüňize goşun çekip geler. Ony gizlejek däl. Sizem onuň bilen uruş edersiňiz. Onsoň siziň döwlete tölejek salgydyňyzyň mukdaryndan baş esse artyk zadyňyz weýran bolar. Şa goşunyna iberiljek nökeriň mukdaryndan baş esse artyk ýigit gurban bolar. Iň soňunda-da siz ýeňlersiňiz.

Annatuwak serdar sesini çykarmady.

– Oýlanyň, serdar! Näçe köp oýlandygyňyzça, meniň sözümiň hakdygyna gowy düşünersiňiz.

– «Hassa gutuljak bolanda tebibi üstüne geler» diýen nakyl bar

– diýip, Annatuwak serdar gürrüňi başga tarapdan aýlady. – Saý-sebäp bilen gelipsiňiz. Bu çatak ýagdaýdan çykмага siz ýardam edip bilmezmişiňiz?

– Aýdyberin!

– Aýtsam, begim, bu ganly jenjeli bizem hudaýdan diläp ýa-da öwlüýä ýykylyp alamzok. Ony zor bilen edil towky inderen ýaly başymyzdan inderdiler. Indi şol towkyny biziň başymyzdan sowmaga ýardam edäýseňiz.

– Näme diňseňiz-le, serdar! Hemme zat hudaý tarapyndyr! Hudaý tarapynam bolsa bu zatlar adam eli bilen edilýän zat. Adam eli bilen edilýän zady düzedibem bolar, bozubam!

– Sizden şeýle jogaba-da garaşýadym. Siz çynyňyz bilen ugruna çyksaňyz, işiň bitjegine şübhe ýok! Belent mertebeli adamlaryň ýanynda siziň gepiňiziň geçýänligini biz bilýäs.

– Men sizi ganly jenjelden halas etjek bolaryn. Munuň üçin hut kyblaýy älemiň özüne arz etmeli bolsa-da, irnik görmerin. Ýöne, eger bu işde siz meni öňe itermekçi bolsaňyz, meniň diýenimi etmeli bolarsyňyz.

– Biz siziň aýdanyňyzy janymyz-tenimiz bilen ederis. Ýöne salgyt barasynda bizi gyssamaň! Siz ynanyň, begim, häzir türkmenlerde salgyt töläre ýagdaý galmady. Ýyl gurak geldi, ekin bitmedi, mal köp gyryldy.

– Siz näme üçin ähli türkmeniň adyndan gepleýäňiz? – diýip, Hudadat beg onuň sözünü kesdi. – Ähli türkmeniň aladasyny etmek size galmandyr. Biler bolsaňyz, sizi uly hatanyň üstünden eltýänem şol! Kerim han hezretleri sizi erbet görenok. Ýöne gökleňler barasynda ony aýdyp biljek däl. Eýran häkimleriniň gökleňlerden ýaňa içi tütäp dur! Häkimiýetler bilen araňyzy bozmajak bolsaňyz, gökleňler bilen gatnaşygy kesmeli bolarsyňyz.

– Gökkeňleriň ýazygy näme?

– Olar Magtymguly şahyryň akylyna gulluk edýä. Memleketiň içine bulagaýlyk salýarlar. Döwlete salgyt tölemezlik, şa goşunyna nöker bermezlik barada ýomutlary azdyrýan gökleňlerdir diýen pikirimiz bar. Ýurtda adalaty berkarar etmek üçin, häkimiýet gökleňleri ýazgarmaga mejburdyr. Eger gökleňler bilen araňyzy kesmeseňiz, taýagyň uýy size-de deger. Annatuwak serdar aýdara söz tapmaýan ýaly ýuwdunyp oturdy.

– Meniň şertimi halamadyňyz öýdýän – diýip, Hudadat beg kinaýaly gürlledi. – Özünüňiz maslahat soradyňyz, menem maslahat berdim. Maslahatym maňzyňyza batmadyk bolsa, onçasyny özüňiz

biliň! Gulamaly han gökleňleriň üstüne dökülende olara kömege baraýsaňyz, gökleňleriň üstünde gopan şol harasat siziň üstüňizde-de gopar!

– Bu sowaly çözmek ýeke maňa bagly däl, begim! Men aksakgallara-da geňeşmeli bolaryň.

– Hiç kime geňeşmedigiňçe gowudyr! – diýip, Hudadat beg maslahat berdi. – Hökümdarlygyň gudratam şundadyr. Taryhy proza